

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫНЫҢ "ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСТЫҚ
МЕМОРИАЛДЫҚ МҰРАЖАЙЫ" КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ

КОММУНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "КОСТАНАЙСКИЙ ОБЛАСТНОЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ
МУЗЕЙ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА" УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ИННОВАЦИЯ, БІЛІМ, ТӘЖІРИБЕ-БІЛІМ
БЕРУ ЖОЛЫНЫҢ ВЕКТОРЛАРЫ»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

І КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ
«ИННОВАЦИИ, ЗНАНИЯ,
ОПЫТ – ВЕКТОРЫ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТРЕКОВ»

І КНИГА

Қостанай, 2023

УДК 37.02
ББК 74.00
И 63

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор;

Скударева Галина Николаевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Мәскеу облысындағы МОУ «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректорының м.а.; Ресей Федерациясының жалпы білім беру ісінің құрметті қызметкері, Ресей;

Бережнова Елена Викторовна, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Мәскеу халықаралық мемлекеттік қатынастар институты, Ресей;

Ибраева Айман Елемановна, «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ жетекшісі;

Онищенко Елена Анатольевна, «Педагогикалық шеберлік орталығы» жекеменшік мекемесінің Қостанай қаласындағы филиалының директоры;

Демисенова Шнар Сапаровна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі;

Утегенова Бибикуль Мазановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының профессоры;

Смаглий Татьяна Ивановна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика және психология кафедрасының қауым.профессоры;

Жетписбаева Айсылу Айратовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы.Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

«Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары»: 2023 жылдың 17 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. I Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 1081 б. = «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков»: Материалы международной научно-практической конференции, 17 февраля 2023 года. I Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 1081 с.

ISBN 978-601-356-244-5

Жинаққа «Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары» атты Алтынсарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланатын мәселелердің алуан түрлілігі мен кеңдігі мақала авторларына заманауи білім беруді жаңғырту мен дамытудың, осы үдерісте қазақ ағартушыларының педагогикалық мұрасын пайдаланудың жолдарын, мұғалімдерді даярлаудың тиімді технологиялары мен форматтарын әзірлеу мен енгізу мәселелерін, ақпараттық қоғамдағы білім беру кеңістігінің ерекшеліктерін айқындауға, сондай-ақ педагогтердің инновациялық қызметінің тәжірибесін жинақтауға, педагогикалық үдеріс субъектілерін психологиялық-педагогикалық қолдауға мүмкіндік берді.

Бұл жинақтың материалдары ғалымдарға, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагог-психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей определить векторы модернизации и развития современного образования, использования в данном процессе педагогического наследия казахских просветителей, вопросов разработки и внедрения эффективных технологий и форматов подготовки учителей, специфики образовательного пространства в информационном обществе, а также обобщения опыта инновационной деятельности педагогов, психолого-педагогической поддержки субъектов педагогического процесса.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-244-5

9 786013 562445

УДК 37.02
ББК 74.00

© А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023
© Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023

ӨОЖ 37.034

ҰЛТЫМЫЗДЫҢ ҰЛЫҚТЫ ҰСТАЗЫ

Сабыров Айдар Рамазанұлы

доцент, аға оқытушы

E – mail: aidar.sabirov62@mail.ru

Қожрақова Ақтолқын Саташқызы

педагогика ғылымының магистрі, аға оқытушы

E – mail: tolkyn_a.er@mail.ru

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті

Атырау қаласы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада ұлт ұстазы – Ыбырай Алтынсариннің ұлттық тәлім – тәрбиедегі ағартушылық рөлі мен ұлттық педагогиканы дамытудағы орны баяндалады.

Түйінді сөздер: ұстаз, мектеп, оқушы, білім, тәрбие.

Аннотация

В статье описывается воспитательная роль Ибрая Алтынсарина в отечественном образовании и его роль в развитии отечественной педагогики.

Ключевые слова: учитель, школа, ученик, образование, воспитание.

Abstract

The article describes the educational role of Ibrai Altynsarin in domestic education and his role in the development of domestic pedagogy.

Key words: teacher, school, student, education, upbringing.

*«Оқытушыны бағалағанда, олардың іске қатысы жоқ сөздеріне қарап емес, олардың егістіктерінің бетіне шыққан жемістеріне, яғни оқушыларына қарап бағалау керек».
(Ыбырай Алтынсарин)*

Мемлекетіміздің Президенті Қасым – Жомарт Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты бағдарламалық мақаласында тәуелсіздігіміздің 30 жылдық мерейтойында біртуар тұлғаларды еске алып, олардың мұрасын жастарымызға және бүкіл әлемге паш етуіміз керек екенін атап көрсеткен болатын. Тәуелсіздікке ұмтылыс жан алып, жан беретін күреспен қатар, рухани өміріне айрықша ықпал еткен ағартушылардың отарлау саясатына қарсы идеялық күресімен де ерекшеленеді. Солардың ең ірі өкілдерінің бірі, ұлтымыздың ұлықты ұстазы – Ыбырай Алтынсарин деп білеміз [1].

Ы.Алтынсариннің қазақ ұлты үшін орны бөлек: қазақ педагогикасының негізін қалаушы, ұлы ағартушы, білім ісінің ұйымдастырушысы, фольклорист, ақын – жазушы, журналист. Ы.Алтынсариннің педагогикалық мұрасын, методологиясын саралау оны басқа этнопедагогикалық жүйелермен салыстыруды қажет етеді.

Алтынсарин ел басын біріктіру, халықтың келешегі үшін екі ірі мәселені алдына мақсат етіп қойды: біріншісі – мектеп ашу, бала оқыту, жалпы халықты ағарту жұмысы; екіншісі – халықтың ой – санасын жаңалыққа қарай бейімдеу жолындағы тәрбиелік істері. Оған оның барлық іс – амалы мен бізге қалдырған мұралары куә.

Педагог – ағартушы үшін қазақ ұлты қарама – қарсылықтардың ажырамас бірлігі болып көрінеді. Сондықтан, оның шығармалары «жамандық пен жақсылық», «достық пен алауыздық», «сараңдық пен жинақтылық», «тәкәппарлық пен қарапайымдылық», «өнер, білім мен надандық», «әділдік пен әділетсіздік» сияқты қарама – қарсылық негізінде, жамандыққа жақсылықты, адамгершілікті қарсы қою арқылы қазақты өзара бірлікке, татулыққа тәрбиелейді.

Ы.Алтынсарин – ұлт патриоты, тәлімгер – санаткері, халық қызметшісі болды. Ұлы даланың шартарабына саңқылдап естілген ұлттың ұранындай, келешектің тұлғасын өнер – білімге ынтызар еткен рухтың жанартауындай, таудың таза кәусарындай «Кел, балалар, оқылық!», «Өнер – білім бар жұрттар» дейтін классикалық шығармалары – ұлттық сана, тіл, мәдениет тарихындағы баға жетпес байлық еді. Ол «Бір Аллаға сыйынып», «Өнер – білім бәрі де, Оқуменен табылған», «Оқу білген адамдар, Май тамызған қылыштан...» деп, тіреу болар, сүйеу болар оқудың мәнісін ыждағаттайды, содан соң, «өнер – білім бар жұрттардың» өнегесінен үйренейік, «Біз де бекер жатпалық!» бәйгеге түсіп, бақ сынайық, қатардан, саптан қалмайық, сол үшін сендерге батамды бердім дейді. Қазағын сүйген, халқының ұлылығына бас иген дала данагөйінің ұлы тілегі мен арманы осы болатын.

Ыбырай Алтынсарин туралы толғамды ой айтып, көлемді зерттеу жүргізген, филология ғылымдарының докторы, профессор Серік Негимов салмақты сөзін төмендегідей бағытта сабақтайды:

«Заңғар жазушы Мұхтар Әуезов «Қазақта үш мұнара бар, олар: Абай, Шоқан, Ыбырай» деп айтыпты. Ыбырай – өз заманының көрнекті тұлғасы болған. 1888 жылы 75 күннің ішінде алты мектеп ашқан. Бұл – енді ғажап нәрсе. Сонымен қоса, физика, химия пәндерін енгізіп, оны оқу құралдарымен қамтамасыз еткен. Ыбырай оқытушылықты бәрінен жоғары қойған. Мәселен, оның «Үкімет бұйрықтары да, инспектор бақылаулары да және хрестоматия оқулықтары да оқытушының тұлғасын ауыстыра алмайды», – деген сөзі қазір де өзектілігін жоғалтқан емес. Ұстаздың әрбір ісінен, қызметінен оның ұлт патриоты болғандығын көреміз. Сондықтан, қазіргі дербес заманда айтулы тұлғаның 180 жылдық мерейтойын жоғары деңгейде өткізуіміз қажет» [2, б. 15].

Алғашқы «Қазақ» газетін ашқан, оны қолымен жазып, 1880 жылы жобасын дайындаған Ыбырай Алтынсарин екенін қазіргі кезде біреу білсе, біреу білмейді. «Өнерлі өрге жүзеді» дейтін ел қағидасын ұстанып, руханият шырақшысы 1880 жылдың қаңтарында «Қазақ» газетінің 4 бөлімнен тұратын 1–ші нөмірін шығарды. Жалғастыруға отаршылдық саясат мұрша бермеді.

Ойшыл ұстаздың тізбек – тізбек жөңкілген замана көшінде көнермейтін, ескірмейтін ұлы, қуатты идеялары елдің, мемлекеттің, халықтың көркеюіне мәңгілік мағына дарытары сөзсіз. Олар: «Халық мектептері үшін ең керектісі – оқытушы. Тамаша жақсы педагогика құралдары да, ең жақсы үкімет бұйрықтары да, әбден мұқият түрде жүргізілетін инспектор бақылауы да оқытушыға тең келе алмайды».

Ұстаздың аудиториямен байланысы хақында мынадай тұжырымды пайымдаулар өрбітеді: «оқушылардан оқығандарын қайталап сұрап отыру қажет», «балалармен сөйлескенде ашуланбай, жұмсақ сөйлесуі, әрбір нәрсені да ықыласпен, түсінікті етіп түсіндіру керек, мәнерлі сөз қажет, орынсыз терминдерді қолданбау керек» («Ақтөбе екі кластық мектебінің меңгерушісіне нұсқау хат»).

Ыбырай Алтынсариннің мұғалімдерге арнап жазған көптеген хаттары, оның мұғалімдердің тілегі мен мұқтажына ерекше қамқорлық жасап, көңіл бөлетіндігін байқатады.

Халық училищелерінің инспекторы болып тұрғанда ол өзін мұғалімдердің ағасы, досы деп санап, оларды жұмысқа шебер жұмылдыра білді. «Менің айтқанымды емес», – деп жазады Алтынсарин, – атақты философ – педагог Коменскийдің айтқанын істендер, кімде – кім өзінде барына қанағат ете білсе, өзіне – өзі «Біз өзіміздің адал еңбегімізбен өмір сүріп отырмыз деп айта алса, сол нағыз бақытты адам».

«Мұғалім балалармен істес болады, егер олар бір нәрсені түсінбесе, мұғалім шәкірттерді кінәламай, олардың көкейіне қондыра алмағаны үшін өзін – өзі кінәлауға тиіс. Мұғалім балалармен сөйлескенде ашуланбай, күйгелектенбей, сабырлылықпен сөйлесуге тиіс: әрбір затты ықыласымен, шұбалаңқы сөздер мен керексіз терминдерді қолданбастан қарапайым тілмен түсіндіру керек» [3, б. 30].

Мұғалімге ерекше мән бере отырып, Ы.Алтынсарин олардың методикалық дайындығын арттыруға ұмтылды. Әсіресе, жас мұғалімдерге көбірек көңіл бөлді. Әрбір жас мұғалім оқу пәндерін оқыту жөнінде ауызша да, жазбаша да кеңес алып тұрды. Ол педагогикалық әліппеден бастап, асықпай біртіндеп оқытуға, қарапайым айқын түсіндіруге, өткенді қайталап отыруға, көрнекі құралдарды пайдалануға үйреткеннен кейін барып, жеке пәндерді оқыту тәсілдеріне көшуге шақырды.

Ыбырай Алтынсарин оқытушылар дайындауға да зор көңіл бөлді. Талмай ізденудің және оқытушылар мектебінің қажеттігін дәлелдеудің нәтижесінде ол Орскіден мұғалімдер мектебін ашуға мүмкіндік алды. Ы.Алтынсарин қазақ даласынан бірнеше мектептер ашумен қатар, ауылдық мектепті бітірген кейбір жастардың жоғары оқу орындарына түсіп, білімдерін жетілдіруіне де жағдай жасады.

Мұғалім проблемасына, оның жеке қасиеттеріне Ыбырай, әсіресе Торғай облысында инспектор болған жылдарында (1879–1889 ж.ж.) ерекше көңіл бөлген еді. Ол мұғалімдердің оқыту тәсілдерін жетілдіріп отыруын, олардың педагогикалық және оқытушылық тәсілдерді меңгеру қажеттігін баса айтқан болатын. Алтынсарин мұғалімдердің алдына төмендегідей міндеттер қойды: нағыз мұғалім болу үшін балалардың өзіндік ерекшеліктерімен мықты санасу керек, ол үшін педагогикалық әдебиттерді үнемі оқып, қадағалап отырмаса болмайды. Ыбырай мұғалімге аса сезімтал, бала жанын жазбай танитын адам болу қажет екенін айта келіп, оқу – тәрбие саласында ізденбейтін мұғалімдер туралы былай деп көрсетеді: «мұндайлар оқушыларды адастырады, содан кейін қойылған сұраққа оқушылардың жауап бере білмегеніне ренжіп, өздері де ашулана бастайды, тіпті оқушыларға өшігуге дейін барады. Осыдан кейін, оқушыларды бұрынғыдан да адастырады, мүлде шатастырып, оларды ешбір жауап бере алмайтын халге жеткізеді», ал сабақ беруге нашар мұғалімдерді «баламен түсінуге шорқақ, дарыны жоқ адам» деп сипаттайды.

«Тәлім – тәрбие, оқыту ісінің нәтижесі шәкірттерден гөрі мұғалімдерге көбірек тәуелді. Күнәнің ең үлкені – бала жанының нәзік қылдарын дұрыс сезе алмайтындарда. Оқушылардың түсінбеушілігін өз күнәсі деп білмей, оқушылардың зер салмайтындығынан немесе топастығынан деп білетін мұндай оқытушылардың қатты адасатындығы айтпай – ақ түсінікті», – деген қорытындыға келеді Ыбырай Алтынсарин [4, б. 75].

Ұлт ағартушысының тәрбиеші – ұстаздардың жеке басы туралы айтқан пікірлерінің негізгі арқауы: педагогикалық іс – өте нәзік, қасиетті іс. Ол өте сезімталдықты, балаға деген өлшеусіз сүйіспеншілікті, бала жанын бірден танитын қырағылықты қажет етеді. Шәкірттерді сүйе білген

оқытушы ғана қатаң талапты, өнегелі, беделді тәрбиеші бола алады. Ыбырай Алтынсариннің мұғалім жөнінде білдірген осы пікірлерінің өзі – ақ, оның академик Төлеген Тәжібаев атап көрсеткеніндей, «Қазақстандағы педагогикалық ойдың пионері», – деп атауға толық болатындығын нақты дәлелдейді.

Педагог – энтузиаст ретінде ол мектептегі оқыту процесін ұйымдастыруды өте дұрыс түсінді:

– Мұғалімнің ең бірінші роліне мән беру қажет.

– Оқу – материалдық база шешуші маңызды.

– Оқулықтарды қазақ мектептеріне пайдалану үшін жарамдылығы жағынан ұқыпты тексеріп отыру қажет.

Ы.Алтынсарин мұғалімдерге методикалық әдебиеттер мен педагогикалық журналдарды міндетті түрде пайдалану керектігін ескертті. Торғай облысы мектептерінің мұғалімдері үшін «Семья и школа», «Народная школа» деген журналдарды жаздырып алатын. Мекеп кітапханасына Бобровскийдің «Педагогика», Коменскийдің «Великая дидактика», Бунаковтың «Родной язык», Корфтың «Наш друг», Реклюдің «Время, суша и океан», Советовтың «Земледелие и скотоводство» сияқты кітаптары алынатын. Оқу жабдықтары мен мектеп кітапханасының әдеби кітаптары үшін әрбір мектепке 600 сомнан бөлуге мүмкіндік алды. Ол кезде мұндай ақша өте көп қаржы болып есептелді. Мектеп түгелге дерлік көрнекі құралдар комплектісімен жабдықталды.

Алтынсариннің пікірінше, педагогикалық жұмыстағы ең шешуші нәрсе: мұғалімнің ең жақсы оқыту әдістерін таба білуінде, балалармен дұрыс сөйлесе білуінде. Үлгілі жолға қойылған, дұрыс тәртібі бар жаңа типті мектеп оқушыларды қызықтырып, оларды мәдениетке, жұмысқа, ой еңбегіне үйретуге тиіс деп есептеді.

Оқу методтары мен балаларды оқыту тәсілдерін Ы.Алтынсарин мұғалімдерге ауқымды тәрбиелік мағынада түсіндіреді:

1. Оқыту методтары – балалардың жүре келе мектепке, сабаққа, кейіннен ғылымға, өз бетімен білім алуға ынталандыратын жол.

2. Сабақта балалардың ойлау қабілетін арттыратын жаттығулар қажет, мысалы, әңгіме, түсіндіру арқылы оқыту методы. Бұл көрнекілік заттарды және өмір фактілерін пайдалануға көмегін тигізеді: заттар мен құбылыстарды суреттеу, олардың қасиеттерін салыстыру, әр түрлі қорытындылар жасау. Сондықтан да, балаларда дұрыс ойлау қабілеті қалыптаса бастайды.

«Арифметиканы оқыту кезінде, – деп көрсетеді Алтынсарин, – балалық өмірден және маңайдағы тұрмыстан алып, адғаш жай, аса күрделі емес, кейін күрделірек есептер беріп, оқушылардың ақыл – ойына әсер етуге тырысамыз [5, б. 47].

Біз Грубе немесе Евтушевскийдің арифметиканы теория негізінде басымырақ оқытуын қалдамаймыз, бұл істі оқушылардың табыстарына, қабілеттеріне, түсінігіне қарап жүргіземіз».

Ыбырай Алтынсарин туралы Кеңес тұсындағы педагогикалық әдебиетте оны ислам дініне қарсы, атеист деген пікірлер айтылып қалып жүрді. Ол атеистік идеологияның салдарынан да болар. Н.И.Ильминскийге жазған бір хатында: «Күлсеңіз, күле беріңіз, мен кейбір оқытудан бос уақыттарда оларға ресми түрде молда болып та қоямын, сөйтіп оларға дін тарихынан білгенімді айтып, оған басқа да пайдалы және түсінікті әңгімелерді де қосып қоямын», – деп жазған.

Ыбырай Алтынсарин указной татар молдаларының дінді озбыр, фанатизм, догмаға айналдыруына, діни мектептерде зайырлы пәндерді оқытуға қарсылығын үнемі сынаған. Бұл мұсылман дініне қарсылық, христиан дінін тіпті де қолдау емес еді. Ол дүниені жаратушы құдай деп білген.

«Жаратқан неше алуан жұртты бір құдайым,

Тең етті бәрімізге күн мен айын», – дейді бір өсиет өлеңінде. «Жаз» атты өлеңінде «құдайға шүкір етер жас пен кәрі, Бердің деп жанға рахат мұндай дәрі», – деген.

Ақиқатына жүгінсек, оқымысты – педагог Ыбырай Алтынсариннің 1884 – жылы Қазан университетінің баспаханасында басылған басылған «Шариат – ул – Ислам» («Мұсылманшылықтың тұтқасы») дейтін еңбегі, өзі айтқандай, қазақ жұртына бағыштап, қазақ тілінде білімдарлықпен жазған діни һәм ғылыми шығарма. Алдымен діни заң ғылымдарының ең жоғарғы шыңына шыққан ғұламалардың (мужтаридин), сонымен қатар өз заманының ғылыми құндылықтарын мұқият түсініп қабылдаған, ұстаздық еңбегінде шеберлікпен ұғындырған, толық пайдаланған. Осылайша, ғасырлық ой – тәжірибелерді болмысына, рухына сіңіре отырып, «Әмин! Құдай қабыл ет!» деп, «Жер үстіндегі мүліктердің», «Көк үстіндегі періштелердің иесі», «Артықшылықтардың иесі» Жаратқан иенің құдыретін, Құранның ұлы идеяларын, жаратылыстың жұмбағын, ғаламның ғаламат үйлесіммен ойластырылғанын келісті баяндаған. Алланың әмір – құдіретімен пайғамбарымыз «адамзатқа түзу жолды үйретіп, шын Құдайын танытып, шын діннің һәм дүниенің ғылымдарын көрсетіп беріп еді», – деп жазады Ыбырай Алтынсарин.

Шындығында, «Шариат – ул – Ислам» атты оқулығы мектептерде дін сабағының мүмкіндігін пайдаланып, қазақ балалары үшін арнайы жазылған болатын. Бұл кітап балалардың мұсылман дінінің қағидаларын игеруіне айтарлықтай үлес қосты. Ы.Алтынсарин патша әкімдерінің отарлау, қазақтарды орыстандыру, шоқындыру саясатына барынша қарсылық білдіріп, ұлттық және діни наным – сенім тәрбиесінің де іргетасын қалаған болатын.

Айтар ойымызды жинақтағанда, Ыбырай Алтынсарин бізге, халыққа, өскелең ұрпаққа несімен жақын және несімен қымбат деген сұрақтарға жауап берсек, мақаламыз өз деңгейіне шыққандай болады:

біріншіден, ол өз заманының алдыңғы қатарлы азаматы, озық ойлы адамы, өз халқын өнер – білімге үндеген ағартушы – демократ;

екіншіден, қазақ балаларына арнап мектеп ашқан, оларды оқытып, тәрбиелеп, көкірегін оятқан, өнер – білімге үйреткен дарынды да тамаша педагог болды;

үшіншіден, өзі ашқан мектептер мен онда оқитын балаларға арнап, оқу құралдар мен методикалық нұсқаулар жазды. Қазақ тарихында тұңғыш рет нағыз педагогикалық ой – пікірдің негізін салды;

төртіншіден, өзінің оқу кітаптарына арнап, танымдық, тәрбиелік мәні зор өлеңдер мен әңгімелер жазып, қазақтың жаңа жазба әдебиетінің алғашқы нұсқаларын жасады;

бесіншіден, Ыбырай Алтынсарин – ғылыми – зерттеу жұмысымен шұғылданып, ғылыми еңбектер жазған, танымдық, тағылымдық ой – пікірлер айтқан ғибрат алар ғалым.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті–Жомарт Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласы. Егемен Қазақстан газеті. 2021 ж.
2. Алтынсарин Ы. Екі томдық шығармалар жинағы. Алматы, 2003 ж.
3. Алтынсарин Ы. Қазақ хрестоматиясы. Алматы, 2003 ж.
4. Алтынсарин Ы. Өнер – білім бар жұрттар. Алматы, 1991 ж.
5. Алтынсарин Ы. Қазақ әдебиеті: Алматы, 1979 ж.

ӘОЖ 37.034

Ы.АЛТЫНСАРИН МЕН С.КӨБЕЕВТИҢ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЗАМАНАУИ БАҒЫТЫНДАҒЫ АҒАРТУШЫЛЫҚ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ ҮНДЕСТІГІ

*Сақтағанова Карлыға Карбузовна
бастауыш сынып мұғалімі, педагог – зерттеуші
Ә.Бұқарбайқызы атындағы қазақ орта мектебі
Алматы облысы, Қарасай ауданы, Қазақстан
E – mail: saktaganova.karlyga@mail.ru*

Аңдатпа

Берілген мақалада тұңғыш ұстаз атанған Ы.Алтынсарин мен С.Көбеевтің осы күнгі білім беру саласындағы ағартушылық идеяларының үндестігі қарастырылды. Бұл екі тұлға халқымыздың ағартушылық тарихында маңызды рөл атқаратындықтан, тақырып білім жүйесінде әлі күнге өзекті саналады. Мақаланың мақсаты жұмыстың өзектілігін дәлелдеу.

Түйінді сөздер: әдеби мұра, ағартушы, шығармалар, білім, патриотизм.

Аннотация

В данной статье рассмотрена созвучие идей просвещения сегодняшнего в сфере образования педагога и просветителя И.Алтынсарина и С.Кобеева. Поскольку эти две личности играют важную роль в истории просвещения нашего народа, тема по – прежнему актуальна в системе образования. Цель статьи – доказать актуальность работы.

Ключевые слова: литературное наследие, просвещение, произведения, образование, патриотизм.

Abstract

This article examines the consonance of the ideas of today's enlightenment in the field of education of the teacher and educator I. Altynsarin and S. Kobeev. Since these two personalities play an important role in the history of the enlightenment of our people, the topic is still relevant in the education system. The purpose of the article is to prove the relevance of the work.

Key words: literary heritage, enlightenment, works, education, patriotism.

XIX–XX ғасыр қазақ халқының тарихында нағыз ұлттың қаймақтары туған, ел басына күн туғанда ауыздықпен су ішпесе де оқу – білім жолында, халқының санасын оятуда ағартушылық істермен айналысқан даңқты ұландары, оқыған азаматтары көптеп дүниеге келген алтын ғасыр. Осынау аумалы – төкпелі заманда ұлт зиялылары ұлтының бүгіні мен болашағы үшін көп толғанды, біраз қайғы алды. Аласапыран уақытоқыған, көзі ашық азаматтарымыздың бойына бірнеше міндет, мақсаттарды жүктеді. Бұл міндеттерді тізбектей келе төмендегіше жүйелеуге болады:

- Ұлттық мүддені сақтау.